

RECENZE

KATUŠČÁKOVÁ, Marcela. *Od vyhľadávania informácií k objavovaniu nových znalostí: Swansonova metóda prepájania pojmov.* První vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, 2020. 150 s. ISBN 978-80-223-5072-3.

Od vyhľadávanií informací k objevování nových znalostí aneb pohled na tzv. Literature-Based Discovery

Recenzované dílo, které má podobu odborné monografie, je zajímavou autorskou a současně nakladatelskou záležitostí nejen ve slovenském, ale i v českém prostředí informační vědy, částečně také v inspirativním rozhraní s dalšími obory, neboť metody, teorie i aplikované výzkumné úlohy a následná vyhodnocení jsou zde pojaty mezioborově, např. oblast analýz a vytěžování textu, pohledy informační vědy, počítačové vědy, jakož i aplikačně v oblasti biomedicínských oborů, které je vděčným prostředím pro experimenty z hlediska práce s daty a metadaty.

Kladně hodnotím zaujetí autorky a díla pro problematiku *literature-based discovery*, s níž v 80. letech minulého století poprvé ve světě přichází bývalý nekolikanásobný děkan Graduate Library School na University of Chicago Don R. Swanson, jehož zaujaly poznatky roztroušené v množství vědeckých časopisů a čekající na smysluplné využití a propojení. Marcela Katuščáková tuto problematiku a tohoto autora inspirativně přenáší do slovenského a českého prostředí prostřednictvím metody LBD (*literature-based discovery*), metody objevování implicitních vztahů v rámci fragmentů zaznamenaného poznání.

Prostředí dat, informací a znalostí, ať již strukturovaných či nestrukturovaných, také v dokumentové a mediální podobě značně hybridních, je velmi rozmanité, a to obsahově, vztahově a organizačně a v neposlední řadě i terminologicky. I když základní směr výkladu je veden z pohledu informační vědy, ve kterém se autorka odborně a publikačně pohybuje řadu let, jsou zde zřetelně viditelné mezioborové vztahy tematiky monografie. Kvantitativní nárůst informací, někdy označovaný populárně, ale celkem vhodně, jako informační exploze, je charakteristický zejména pro 20. a 21. století a přináší celou řadu výzev, mj. také pro informační vědu a související hraniční obory. Informační věda jistým inspirativním analytickým způsobem může stát za novými metodami vytěžování dokumentů a textů (případně a pochopitelně nejen textů), to vše systémově a kreativně vnášíc do nových poznatkových souvislostí.

Řídit, usměrňovat a využívat toky informací pro nejrůznější účely není v současnosti jednoduché, nicméně stále více rozvíjené technologické nástroje mají a budou mít tušené, ale také ne vždy úplně tušené možnosti řešení tzv. informační krize. Metody na principech již známých zkušeností dolování dat (*data mining*, resp. také *text mining*),

aplikované teorie znalostních systémů a ontologií, jakož i zpracování přirozeného jazyka, jsou výzkumnou a aplikační realitou již delší dobu. S pomocí a podporou moderních vytěžovacích a mj. i nadstavbových vizualizačních nástrojů je možné vysledovat nejen řadu vztahů, ale také nastolit dobré předpoklady k objevování na základě dat, resp. také textů včetně vědeckých sdělení. Je to zároveň nezanedbatelně spojeno s vývojem patříčných technologií, nových technologických nástrojů, kdy se např. mohou lépe naplňovat myšlenky související s tématy již zmíněného zpracování přirozeného jazyka, které dříve mohly být jen teoreticky načrtnuty a předpokládány, ale ne vždy uskutečněny. Jsou to současné i budoucí výzvy pro automatizaci systémů LBD, které autorka ve své práci rozebírá.

Moje malé úvahové odbočení (neprobírané tedy v díle autorky): Jestliže se může v biomedicínských vědách, a v klinické medicíně zejména, uplatnit teprve pár desítek let starý koncept nazvaný *evidence-based medicine* (medicína založená na důkazech), který spočívá právě na strojovém a intelektuálním posuzování velkého množství dat v klinických oborech, resp. informací a znalostí určených pro účely klinického rozhodování, pak v oblasti vědy v širším kontextu (a také v tzv. otevřené vědě) je možné díky obrovským rezervoárům informací uplatnit metody *literature-based discovery*. V tom coby recenzent díla vidím užitečnost autorčina otevírání problematiky nejen na Slovensku, ale také pro zájemce v České republice. Osobně vidím paralely i s některými strojovými (počítačovými) metodami návrhů nových léčiv apod.; nechci se již příliš nořit do těchto asociací. Naopak, chci se držet díla autorky. Zmiňuji to však proto, že při pročítání a hodnocení její práce mne napadala celá řada asociovaných myšlenek a věcí k diskuzi.

Inspirace autorka čerpá zejména od již výše zmíněného Dona R. Swansona, bývalého děkana Graduate Library School na University of Chicago, který upozornil na důležitý jev: že poznatky mohou být veřejně známé (publikované), ale také neznámé a neobjevené. Od této chvíle autorka rozehrává výborným odborným a čtivým stylem problematiku *literature-based discovery*, kterou lze přirovnat k postupnému skládání informací a znalostí (princip „puzzle“). Otevírá zároveň možnosti, které nabízí automatizované nástroje. Biomedicínské a částečně farmaceutické nebo chemické či genetické vědecké prostředí (příklady v publikaci tomu odpovídají) se vhodně nabízí pro autorčino téma, neboť jsou to prostředí, kde se vyskytuje díky informačním politikám různých zemí (za všechny zmíněny např. USA, viz databáze Medline / PubMed, řízené slovníky typu MeSH) mnoho tzv. *otevřených dat* a *otevřených nástrojů* získávání dat a informací, které také můžeme zařadit do kategorií *velkých dat*, „*velkodat*“ (*big data*). Odbočím-li mírně znovu, líbí se mi i mezioborové souvislosti, propojování poznání exaktních a např. i humanitních věd, dokážu si představit aplikace v oblasti zvané *digital humanities*.

První kapitola monografie se zabývá kontexty a filozofickými východisky LBD, druhá pak teoretickými základy LBD, třetí úlohou Dona Swansona a zrodem tematiky LBD, ve čtvrté najdeme aplikaci tématu LBD v biomedicíně, v páté modely a systémy LBD, v šesté pak praktické využití metody LBD pomocí vybraných nástrojů a v sedmé budoucí výzvy výzkumu LBD.

Témata, aplikace, příklady, systémy, metody apod., které autorka zařadila do publikace, naprosto respektuji, jsou jejím pohledem opírajícím se o velké množství studované literatury a zkušenosti v oblasti informační vědy. Osobně jako člověk pracující profesně s rešeršními nástroji (nástroji *informačního prieskumu*) mnoha desítek databází a digitálních knihoven v oblasti nejen biomedicíny a rovněž s některými nástroji „přidané hodnoty“, velmi oceňuji publikační otevření předkládané tematiky na Slovensku, které nás inspiruje i v České republice.

Dílo, které jsem se rád rozhodl recenzovat i pro potenciální české čtenáře, je psáno nejen odborně, ale také čtivě. Autorčina monografie má v sobě silnou edukační dimenzi, je zároveň přehledová a má ukázat zejména na jádro témat související s danou proble-

matikou Je inspirativní záležitostí pro zainteresované odborníky, mohla by být určena i pokročilejším studentům informačních studií a knihovnictví, také potenciálně a výběrově možná i širší odborné veřejnosti se zájmem o informační svět a problematiku získávání a analyzování znalostí z textu, byť nejde o jednoduché základní čtivo, ale náročný text, také občas s jistým matematickým aparátem.

Jsem rád, že recenzovaná publikace přinesla téma, které by mohlo podnítit odborný čtenářský zájem lidí v informační vědě a knihovnictví v České republice, mj. i s ohledem na blízký jazyk, kterým je napsána.

Doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D.

PAPÍK, Richard. Od vyhledávání informací k objevování nových znalostí aneb pohled na tzv. Literature-Based Discovery. *Knihovna: knihovnická revue*. 2021, **32**(2), 93–95. ISSN 1801-3252.